

بسم الله الرحمن الرحيم

مشارکت جوامع روستایی در بازسازی پس از سانحه

(با تأکید بر روستاهای مهم دهه ۸۰ ایران)

تصنیف:

دکتر اسماعیل کرمی دهکردی

دانشیار دانشگاه زنجان

پاییز ۱۳۹۸

پیش‌گفتار

طی دهه‌های گذشته، کشور ما، ایران با بلایی خسارت‌بار زیادی مواجه شده است، به نحوی که تخمین زده می‌شود از ابتدای انقلاب تاکنون بیش از یک میلیون و ۲۰۰ هزار واحد مسکونی در اثر سوانح طبیعی در کشور آسیب دیده‌اند که مورد بازسازی قرار گرفته‌اند. رخداد این بلای علاوه بر خسارات کالبدی، منجر به آسیب‌های مختلف جانی، اقتصادی، روانی، اجتماعی و به خانمانی بسیاری از مردم، به‌ویژه در نقاط روستایی که آسیب‌پذیری بالایی دارند، گردیده است. به‌لذا توجه به بازسازی همه‌جانبه را ایجاب می‌نماید. بدین معنا که علاوه بر توجه به جنبه‌های مأموس و عینی همچون بعد کالبدی، لازم است رویکردهایی همچون ابعاد اجتماعی و فرهنگی نیز در فرآیند تأمین مسکن پس از سوانح مدنظر باشد. شناخت ظرفیت‌ها و توانمندی‌های محلی و به دنبال آن جلب مشارکت مردم و دخیل کردن آن‌ها در مراحل مختلف بازسازی، از جمله مظاهر این رویکرد است.

در کشور ما، فعالیت‌های بازسازی پس از رانح در سه دهه گذشته، به‌ویژه در بخش مسکن، با محوریت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی صورت گرفته است. تلاش این نهاد در این تجارب، همواره بر این بوده تا بازسازی متکثر و همراه با مردم صورت گیرد، چرا که مشارکت مردمی ضامنی است برای کاهش آسیب‌های ناشی از ساخت‌وسازهای آتی، ارتقای رضایتمندی مردم از فعالیت‌های صورت‌گرفته و پایداری برنامه‌های بازسازی. در این راستا، علاوه بر اقدامات عملی بنیاد مسکن جهت جلب مشارکت مردمی نه در بازسازی‌های گذشته لحاظ شده است، انجام پژوهش‌هایی در این حوزه جهت رعایت سطح مشارکت مردمی و شناسایی چالش‌ها و آسیب‌های این رویکرد نیز همواره مدنظر بنیاد مسکن بوده است، چرا که ثبت تجربیات گرانقدری که در زمینه بازسازی پس از سوانح در این نهاد وجود دارد و بازبینی و درس‌آموزی از آن‌ها می‌تواند چراغ راه آینده باشد.

کتاب حاضر منتج از پژوهشی با همین نام است که به دنبال تحلیل مشارکت مردم در طرح‌های بازسازی مناطق روستایی (در دهه ۸۰) و ارائه راهکارهایی جهت ارتقای مشارکت انجام شده است. دستاوردهای این پژوهش می‌تواند گامی مثبت در راستای بهبود نتایج بازسازی‌های آتی در سطح کشور باشد.

در پایان ضمن تقدیر از زحمات جناب آقای دکتر سید امیرحسین گرکانی و اهتمام کارشناسان دفتر مطالعات و تحقیقات مسکن روستایی در فرایند چاپ و نشر این کتاب، جناب آقای مهندس مجید جودی، مدیر کل دفتر امور بازسازی و کارشناسان و مدیران بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان‌ها و شهرستان‌های مختلف کشور، از آقای دکتر جلیوند معاونت محترم پژوهشی دانشگاه زنجان و آقای دکتر اسماعیل کرمی دهکردی، نگارنده این کتاب، تشکر و قدردانی می‌گردد.

عزیزاله مهدیان
معاون امور بازسازی و مسکن روستایی
بنیاد مسکن انقلاب اسلامی

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل ۱

۱	سوانح طبیعی و آسیب پذیری جوامع روستایی
۱	فاجعه یا سوانح طبیعی و آسیب پذیری جوامع انسانی
۲	مفهوم شناسی فاجعه یا سوانح طبیعی با تأکید بر زلزله
۲	رخداد سوانح طبیعی در دنیا و آسیب های ناشی از آنها
۳	زلزله های مهم در دنیا و ایران و آسیب های ناشی از آنها
۵	زلزله در دنیا
۵	رخداد سوانح طبیعی و زلزله در ایران و اثرات آنها
۹	زلزله های مهم در ایران
۹	تحلیل زلزله های دهه ۱۳۸۰ کشور و خسارت های آنها
۱۴	آسیب های ناشی از زلزله در جوامع روستایی مناطق مورد مطالعه
۲۵	خلاصه

فصل ۲

۳۱	مدیریت بحران و سیاست های بازتوانی / بازسازی پس از سوانح
۳۱	مدیریت بحران سوانح طبیعی
۳۲	بازتوانی، ساماندهی و بازسازی پس از سوانح
۳۵	آسیب پذیری، تاب آوری و ظرفیت بازتوانی
۳۵	بازتوانی، ساماندهی و بازسازی
۳۸	عوامل مؤثر بر اثربخشی فرایند بازتوانی / بازسازی
۳۹	اصول، سیاست ها و تجارب بازتوانی / بازسازی

۳۹	سیاست‌های بازسازی پس از زلزله در دنیا
۴۵	سیاست‌ها و اقدامات بازسازی در مناطق روستایی زلزله‌زده ایران
۵۳	پاسخ و بازسازی زلزله‌های مهم دهه ۱۳۸۰ در مناطق روستایی کشور
۵۳	اسکان اضطراری و موقت
۵۵	برنامه بازسازی مناطق روستایی: اسکان دائم
۵۹	مراحل بازسازی انجام شده
۶۱	خلاصه

۶۳	فصل ۳
۶۳	مفهوم‌شناسی و گونه‌شناسی مشارکت
۶۴	مفاهیم مشارکت
۶۷	انواع و رهیافت‌های مشارکت و شناخت شاخص‌هایی برای ارزیابی مشارکت
۶۷	محورهای مطالعات مشارکت در توسعه
۶۸	ابعاد مشارکت مردمی در توسعه
۷۰	انواع مشارکت
۷۴	سطوح و گونه‌شناسی مشارکت مردم
۹۰	خلاصه

۹۱	فصل ۴
۹۱	مشارکت در بازسازی پس از سوانح: ضرورت‌ها و رویکردها
۹۲	ضرورت، رهیافت‌ها و شیوه‌های مشارکت در بازسازی پس از سانحه
۹۲	ضرورت و اهمیت به‌کارگیری مشارکت در بازسازی پس از سانحه
۹۵	مشارکت در بازسازی پس از زلزله گواتمالا در سال ۱۹۷۶
۹۵	مشارکت مردم در بازسازی پس از زلزله مکزیکوسیتی سال ۱۹۸۰
۹۶	مشارکت در بازسازی پس از زلزله ۱۹۸۳ شهر بوپایان در کلمبیا
۹۶	تجربه مشارکت در بازسازی زلزله شهرستان چی چی تایوان در سال ۱۹۹۹
۹۷	چالش مشارکت در بازسازی پس از زلزله در سریلانکا ۲۰۰۴
۹۸	مشارکت از طریق ساخت اجتماعی مسکن (مسکن‌سازی اجتماعی)
۱۰۰	مشارکت از طریق رهیافت اجتماع‌مدار در بازسازی جزایر آسه و نیاس اندونزی

۱۰۳	مطالعات قبل از ۱۳۸۹ پیرامون مشارکت در بازسازی در ایران
۱۰۹	مفهوم سازی شاخص های ارزیابی مشارکت و عوامل مؤثر بر آن
۱۰۹	شاخص های ارزیابی مشارکت

۱۱۵	فصل ۵
۱۱۵	تجارب مشارکت در مدیریت سوانح قبل از عملیات بازسازی در ایران
۱۱۶	مشارکت در پیش آگاهی، آمادگی و پاسخ
۱۱۷	مشارکت در واگرداری
۱۲۲	مشارکت قبل از اجرای عملیات ساخت در بازسازی
۱۲۶	مشارکت در تصمیم گیری و برنامه ریزی بازسازی
۱۳۲	مشارکت در اجرای عملیات بازسازی
۱۴۱	مشارکت در طرح ها
۱۴۳	مشارکت در ارزشیابی بازسازی
۱۴۴	شاخص های ترکیبی مشارکت در بازسازی
۱۴۸	خلاصه

۱۵۱	فصل ۶
۱۵۱	عوامل و راهبردهای مؤثر بر ارتقای مشارکت در بازسازی
۱۵۲	عوامل مؤثر بر مشارکت
۱۵۳	وضعیت اقلیمی، طبیعی و جغرافیایی مناطق
۱۵۸	ظرفیتهای جوامع و خانوارهای روستایی در بازسازی
۱۷۱	نگرش های جوامع روستایی و کنشگران بیرونی نسبت به مشارکت در بازسازی
۱۷۷	تأثیر آسیب های ناشی از زلزله بر مشارکت خانوارهای روستایی
۱۷۷	رابطه مشارکت با اقدامات بازسازی انجام شده پس از زلزله برای خانوارها
۱۷۸	راهبردهای ظرفیت سازی و ارتقای مشارکت جوامع روستایی
۱۷۹	خلاصه

۲۰۱	فصل ۷
۲۰۱	رضایت از بازسازی و ارتباط آن با مشارکت